

Een gevecht tegen het cliché

Peter Verburg schreef *Wittgenstein Incorporated* oorspronkelijk als een T.V-script in opdracht van de VPRO: zijn tekst bevat dan ook niet alleen een reeks replieken in de directe rede uitgesproken door Wittgenstein, maar ook een grote hoeveelheid tekstmateriaal in de indirecte rede, t.w. camera- en regie-aanwijzingen, opmerkingen over Wittgensteins gedrag, details over het decor, beschrijvingen van toehoorders enz. Dit tekstpakket in de 3de persoon maakt integraal deel uit van het stuk dat Johan Leysen speelt.

Wittgenstein Incorporated

Johan Leysen speelt in het Nieuwpoort-theater 'Wittgenstein Incorporated', een tekst van Peter Verburgt, in een regie van Jan Ritsema en in een decor van Herman Sorgeloos.

Zoals de titel laat vermoeden is de hoofdpersoon in deze produktie de Oostenrijkse filosoof Ludwig Wittgenstein (1889-1951), maar toch gaat het hier om iets anders dan om het simpelweg gestalte geven aan een personage op de scène, bij middel van een als monoloog geconstrueerde tekst.

COLLEGES

Het uitgangspunt voor al deze associaties die Peter Verburgt in *Wittgenstein Incorporated* uitwerkte, waren de aantekeningen gemaakt door twee toehoorders tijdens colleges die Wittgenstein aan de universiteit van Cambridge gaf. Nochtans is dit stuk geen documentaire over de filosoof Wittgenstein. Zoals Jan Ritsema het uitdrukte, gaat deze voorstelling over 'gesteldheid en afwikkeling'. Het accent wordt gelegd op de situatie/de omstandigheden /de gesteldheid die Wittgenstein voor zichzelf creëerde om zijn denkwerk zo vruchtbaar mogelijk te laten verlopen; wat de filosoof doet, hoe hij op toehoorders reageert enz.: het maakt alles deel uit van een soort voorbereidingsproces, net zoals een acteur die zich klaarmaakt om te gaan improviseren. Het denkwerk wordt uit deze gesteldheid zelf geboren. Wittgenstein bouwt zijn redeneringen niet vanuit vooraf bedankte constructies maar haalt ze a.h.w. uit de omstandigheden zelf te voorschijn. Zoals de acteur vandaag vaak zijn

vooraf vaststaande kennis of zijn professionele verworvenheden wegsnijmt om tot essentie en eenvoud in zijn werk te komen, zo ontdoet ook de filosoof voorzichtig zijn gedachten van alle ballast die hen omgeven: gedachten worden niet opgebouwd, maar 'afgewikkeld'.

Er wordt bewust gestreefd naar de parallelle tussen de wijze waarop Wittgenstein filosofie bedrijft en de manier waarop Johan Leysen aan dit proces gestalte geeft. Zowel in acteren als in denken wordt een gevecht geleverd tegen het cliché en vóór het heroveren van de kracht van datgene wat zich hier en nu, op het moment, zelf aandient. Filosoferen en acteren smelten samen in een actieve, passionele bezigheid. In zijn spel zoekt Johan Leysen tegelijkertijd naar het denken achter de filosofie en naar het spelen achter het acteren als systeem.

Het twijfelen, het op het moment beslissen, het zoeken naar betekenis achter de woorden zijn in dit proces belangrijker dan het etaleren van reeds lang beproefde zekerheden.

De echte Wittgenstein zei: '(Mijn) twijfels vormen een systeem'; de Wittgenstein van het stuk zegt (over een van zijn toehoorders): 'Als hij redelijk was zou hij op zijn minst twijfelen'.

Hoe abstrakt dit alles misschien moge klinken, toch is *Wittgenstein Incorporated* geen op de scène voorgelezen filosofie, maar een levende, speelbare tekst. Wittgenstein is een concreet personage met veel humor, zich zelf voortdurend relativerend. Als we het woordenboek erop naslaan vinden we bij het woord 'incorporated': nauw (in één lichaam) verenigd, belichaamd, zich tot één lichaam verenigend. Johan Leysen speelt voortdurend de twee elkaar relativerende zijden van een zelfde identiteit: die van Wittgenstein en van zijn observerend alter ego, die van de filosoof en van de acteur, die van de meester en van de leerling.

SAMENWERKING

Dat men in 1989 de honderdste verjaardag viert van Wittgensteins geboorte was noch voor de artiesten, noch voor Kaaitheater de eerste drijfveer om dit project op te zetten.

Voor Kaaitheater gaat het in de eerste plaats om de samenwerking van een boeiend team van kunstenaars.

Peter Verburgt is polycicoloog en filosoof van opleiding. Hij werkte een tijdje in Oost-Europa als journalist en

bereidt op dit moment een boek voor waarin de 'bij-tekst' in de 3de persoon uit deze *Wittgenstein Incorporated* als een zelfstandig gegeven wordt uitgewerkt.

Jan Ritsema, van opleiding docent in dramatische vorming, richtte in 1979 de International Theatre Bookshop in Amsterdam op. Zijn pedagogische theateractiviteiten ruilde hij stilaan in voor een professionele regiearbeid. Hij encenseerde bij het Werktheater (*U bent mijn moeder, Adio, De Koning van Poppea*) en Maatschappij Discordia (*Het*). Hij stichtte de groep Mug met de gouden Tand met wie hij *Wilhelm Meisters Leerjaren, Om Eleanor en Tegen de Tachtig* uitwerkte. Vorig seizoen was hij verbonden aan Toneelgroep Amsterdam waar hij *Boom uit de Tropen* van Mishima en *Edward II* van Marlowe regisseerde.

Johan Leysen werkte bij heel wat Nederlandse gezelschappen (o.a. De Appel, Ro-theater, Globe, Baal, Publiektheater) en heeft tevens een rijk gevulde filmcarrière opgebouwd; zo werkte hij o.a. met Marion Hänsel, André Delvaux, Ben Verbong, Jean-Luc Godard en recent met Mark Did-den. Voor de televisie vertolkte hij o.a. de rol van Rubens in het feuilleton *Rubens, schilder en diplomaat* van Roland Verhavert. Hij was ook de Jason in Anne Teresa De Keersmaekers encensering van *Verkommenes Ufer Medeamaterial Landschaft mit Argonauten* van Heiner Müller.

Herman Sorgeloos ten slotte, studeerde film en fotografie in het Sint-Lukasinstituut te Brussel. Aanvankelijk werkte hij veel als theaterfotograaf maar stilaan begon hij ook decors te ontwerpen. Zo werkte hij o.a. met Jan Decorte en Paul Peyskens en was hij medewerker van Anne Teresa De Keersmaeker in haar Medeavoorstelling en bij *Ottone Ottone*.

Het team Verburgt-Ritsema-Leysen-Sorgeloos verenigt heel wat talent en doet ons gespannen uitkijken naar hun *Wittgenstein Incorporated*.

MARIANNE VAN KERKHOVEN

WITTGENSTEIN INCORPORATED eenakter met Johan Leysen

Plaats: NPT
Auteur: Peter Verburgt
Regie: Jan Ritsema
Akteur: Johan Leysen
Decor: Herman Sorgeloos
Productie: Kaaitheater
ma 27, di 28 febr.
vr 3, zo 4 maart

DE STAM

DE WOENSDAGEN VAN DE KIKKER

18.01/31.05
TELKENS OM
22.30

CAFÉ DE KIKKER

GEBROEDERS V. D. VELDESTR 103 GENT.

